

PERIODISME I HISTÒRIA: ÈTICA I RIGOR *VERSUS* TERGIVERSACIÓ

David Bassa

Si digués que es fa estrany escoltar un periodista parlant d'història, no seria del tot sincer. El món de la comunicació cada cop és més obert i mancat de prejudicis i, per això mateix, avui gairebé tothom s'atreveix a parlar de tot i a tot arreu. Per què? Doncs, segurament, perquè, com ja comencen a apuntar alguns filòsofs, les paraules cada cop semblen més buides, mancades de valor i significat. És cert. Però no sempre és així: no tot és banal. No ens enganyem: encara hi ha paraules perilloses, sorgides de discursos crítics, discursos nascuts d'un pensament dissident. Ni es pot dir tot, ni a tot arreu. De fet, ja ho deia el periodista francès Albert Camús el 1944: "Durant anys, un article podia costar la presó o fins i tot la mort als seus autors, i ells ho sabien".

Avui no cal parlar de mort o presó; tot és més subtil, més sublimat. Només cal silenciar l'article, ocultar la investigació, marginar la notícia. No cal res més. I aquest sí que és el nostre cas: el de l'ocultació deliberada de la tergiversació històrica sobre la descoberta d'Amèrica. Una tergiversació clamorosa i que fa feredat quan s'analitza detalladament però que, curiosament, sembla que no és notícia, que no és motiu de polèmica mediàtica, de tertúlies aferrissades i debats televisius en *prime time*. Per què?

La raó no l'hem de buscar pas en el fet que periodisme i història siguin camps acadèmicament diferents. No és aquest el cas, ja que una tergiversació històrica, un cop és tret a la llum, sempre és notícia. Si no, quin és l'objectiu del periodisme d'investigació? Doncs precisament aquest: descobrir fets ocults, amagats. De fet, aquesta especialitat comparteix no solament els objectius sinó també els mètodes de la historiografia. Perquè la notícia no es troba només en l'actualitat més calenta, també es troba en el passat. Notícia és, segons tots els manuals periodístics, tot allò que aporta una informació nova sobre qualsevol fet, sigui present o passat.

Per tant, afirmar –amb proves i evidències– que la descoberta d’Amèrica va ser catalana i no castellana, és, clarament notícia. De fet, cada prova, cada nova evidència és, per definició, una notícia rellevant.

Però, si és així, perquè les tesis que hem escoltat avui, que es recolzen en una extensa i rigorosa documentació, no són portada dels diaris? Per què?

Les investigacions que, ja al segle passat, van començar tant aquí a Catalunya com als Estats Units cada cop són més fermes i, per tant, cada vegada qüestionen més obertament i globalment l’actual versió oficial de la descoberta d’Amèrica. La versió que els professors de tots els instituts del Principat obliguen a aprendre als seus alumnes si volen aprovar l’assignatura. Una versió que s’ha escrit a tots els llibres d’història d’arreu del món i que forma part de la columna vertebral de la història d’Espanya. Gairebé podríem afirmar que el *descubrimiento* forma part de l’essència de la nació espanyola, de la seva mitologia.

I és per això que, per afirmar que tota aquesta columna vertebral, tota aquesta essència i mitologia són, en realitat, un foc d’encenalls, una gran fal·làcia, a més de tenir-ne les proves (que ja es tenen), cal una convicció i una voluntat fermes. En definitiva, calen uns principis ètics. Uns principis que, avui al nostre país, són molt pocs els periodistes que en fan ús. Aquesta manca de voluntat, però, té un origen ben concret, estretament vinculat als grans empresaris catalans que controlen, directament o mitjançant grups de pressió, els mitjans de comunicació del nostre país. Un control que s’exerceix en connivència amb els poders polítics. Uns poders que ja fa molt temps que van deixar de ser autònoms. Perquè, ara, són aquestes esferes de pretesa alta volada les que han perdut la convicció, la voluntat i els principis ètics que fan costat a la veritat. És així com aquests cercles de poder, polític i mediàtic, s’han aliat amb la mentida. Perquè avui el que compta són els interessos. I aquests són molt lluny de la veritat, sobretot si aquesta veritat fa tremolar l’actualment tan revifada identitat nacional espanyola.

Però els principis i la veritat hi segueixen essent.

El 1947 la Comissió sobre la Llibertat de Premsa de la Universitat de Chicago sentenciava que “el dret a la llibertat inclou el dret a estar equivocacat. Aquest dret, però, no té res a veure amb el fet d’estar deliberadament o irresponsablement equivocacat. Això és moralment indefensable”. Així mateix, els historiadors sempre han tingut com a una de les principals normes la premissa que “la precisió és un deure, no una virtut”. Sentència que comparteixen amb els periodistes, que sempre han tingut clar que l’opinió és lliure, però els fets són sagrats. I els fets d’Amèrica no són espanyols, són catalans. I aquí no hi ha casuals errors d’interpretació, sinó manipulació, censura i tergiversació del passat, del nostre passat.

Cal ser conscient que els fets sempre es poden maquillar, retocar o reinterpretar. Per això, l’ètica i el rigor demanen una denúncia clara i ferma de la mentida. Només els ingenus i la gent de bona fe –que encara n’hi ha, fins i tot en el món acadèmic– creuen que la història lectiva, l’oficial, es basa en un nucli ferm de fets històrics existents objectivament, amb independència de la interpretació dels historiadors i comunicadors. Però això no és així. Podríem recordar, per exemple, la següent reflexió de la lúcida Catherine Morland: “Sovint em sorprenç que la història resulti tan pesada, perquè estic segura que gran part d’ella és pura invenció”. Podeu pensar que aquest és un pensament massa pessimista però no hem d’oblidar sentències com la que va fer, ja el 1955, el professor medievalista Barraclough: “La història que llegim, malgrat estar basada en els fets, no és en absolut fàctica, sinó més aviat una sèrie de judicis admesos”. Judicis. Un terme perillós aquest, sobretot si ens atenim a definicions com la de Luka Brajnovic que diu que “la veritat es troba en la raó sempre que l’home sigui prou intel·ligent i capaç de jutjar-la”.

Aquesta complexitat i ambigüitat ha fet que l’amplitud dels marges interpretatius sempre hagi estat un dels punts més controvertits de la historiografia. No en va, escoles com la de sir George Clark han publicat desenes de textos i llibres amb l’objectiu de conscienciar els historiadors que la solidesa dels fets està directament contraposada al garbuix d’interpretacions que els envolta. Però hi ha molts corrents acadèmics. A l’altra banda, per exemple, s’hi

trobarien els directors de les primeres enciclopèdies, com l'equip que el 1906 dirigia la *Cambridge Modern History*. Aquest equip format pels historiadors més prestigiosos del moment demanava als seus col·laboradors que a l'hora d'escriure la història tots tinguessin present que “ningú no ha de poder dir on escriu el bisbe d'Oxford, on Fairbairn o Gasquet, on Liebermann o Harrison. En definitiva, cal que el nostre Waterloo sigui satisfactori tant per als anglesos com per als francesos, els alemanys i els holandesos”. Calia, doncs, guarnir els fets, manipular-los deliberadament per fer content a tothom. En aquell cas l'objectiu era comercial. Però també pot ser polític, com és el cas de la descoberta d'Amèrica.

Tots els periodistes i historiadors saben que la forma més eficaç d'influir en l'opinió pública consisteix a seleccionar i ordenar els fets adequats. Tots hem sentit mil i una vegades la sentència que diu que els fets parlen per si sols. Mentida. Això és fals. Els fets només parlen quan els periodistes o els historiadors els donen veu. Ells són els qui decideixen de quins fets es parla, quan se'n parla i com se'n parla. És a dir, en quin context i amb quin to. Res no és casual.

I, fins avui, a l'Estat espanyol tant els periodistes com els historiadors han volgut ignorar les proves que contradiuen l'actual versió oficial dels fets d'Amèrica. Una versió plena de contradiccions, punts foscos i forats que ningú no sap com omplir perquè, al seu darrere, només hi ha fum, només hi ha el buit de la mentida.

Una mentida que contradiu els principals codis deontològics del periodisme. Perquè la veritat sobre la descoberta d'Amèrica ja no és un fet amagat i desconegut. Gràcies als investigadors, el maquillatge de la censura espanyola s'està desfent, està perdent força i, per tant, les novetats, les notícies són constants. Però els mitjans de comunicació catalans no en fan cas. I això no solament és una negligència professional sinó que trenca els codis de professionalitat que s'exigeix als periodistes.

“La societat té el dret a rebre una imatge objectiva de la realitat mitjançant una informació precisa i completa”, afirma el primer article del Codi

internacional d'ètica periodística, publicat el 20 de novembre del 1983 per la Unesco. Aquell mateix text, en l'article segon, afirma que “la principal tasca del periodista és proporcionar una informació veraç i autèntica, corresponent de forma honesta a la realitat objectiva”.

Així mateix, quan el 1986 es va reeditar la declaració de principis de conducta dels periodistes feta per la Federació Internacional de Periodistes el 1954 i encara avui vigent, es va remarcar que “el respecte a la veritat i al dret del públic a la informació veraç és el primer deure de tot periodista”.

La veracitat de la informació no és només un adjectiu o una qualitat sinó una actitud del periodista encaminada a actuar de forma honesta amb els fets. Curiosament, aquesta és, també, la interpretació del terme veraç que fa el Tribunal Constitucional espanyol en l'article 20 de la seva constitució. Així mateix, el codi deontològic dels periodistes espanyols coincideix amb el del Col·legi de Periodistes de Catalunya a l'hora d'afirmar que “el primer compromís ètic del periodista és amb la veritat”.

I la veritat, ahir, avui i demà, és que Amèrica la va descobrir Catalunya, no Castella. Això és rigor històric. Això és ètica periodística. Una veritat que ens han volgut no solament amagar sinó fins i tot retocar del tot perquè la mentida fos versemblant per als més ingenus o ignorants. Però la mentida sempre és coixa i cada cop trontolla més. Avui, cinc-cents anys després dels fets d'Amèrica, malgrat que el nostre país encara no és lliure i la veritat encara no és oficial, l'esclatxa que ha de trencar la gran farsa del *descubrimiento* ja s'ha obert.

Malgrat tot, encara som a temps de recuperar el nostre passat.